

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2020, c. 6, s. 2: 1011-1041

Etkileri ve Problemleriyle Hıristiyanlıkta Çifte Manastırlar ve Günümüze Yansımaları Double Monasteries in Christianity with its Effects and Problems and its Reflections to Present

Halil TEMİZTÜRK

Dr., Bağımsız Araştırmacı, Dinler Tarihi
PhD, Independent Researcher, History of Religions
Tekirdağ / Turkey
haliltemizturk@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4564-5561

DOI: 10.47424/tasavvur.797898

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Eylül 2020/ September 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Kasım/ November 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Temiztürk, Halil. "Etkileri ve Problemleriyle Hıristiyanlıkta Çifte Manastırlar ve Günümüze Yansımaları". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (Aralık 2020): 1011-1041.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.
CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Çifte manastırlar, genellikle bir başrahibe tarafından yönetilen ve keşişlerle rahibelerin ortak kurallara bağlı olarak yaşadıkları dinî mekanlardır. Bu manastırlarda keşiş ve rahibeler evharistiya ve günlük ibadetler gibi ayinlerde bir araya gelmekte, ancak günün geri kalan zamanlarında kendi bölümlerinde yaşamaktadır. Hıristiyanlığın erken dönemlerinde özellikle Mısır'da ortaya çıkan bu manastırlar, 6. ve 9. yüzyıllar arasında İngiltere, İrlanda ve Fransa'da yaygınlaşmıştır. Bu manastırlar erkek ve kadınların bir arada yaşamaları nedeniyle farklı konsillerle yasaklansa da Ortaçağ'ın geç dönemlerine kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Konsil kararları ve istilalar nedeniyle artık örneklerine rastlanmasa da İngiltere'de Ortodoks Kilisesine bağlı bir çifte manastır bulunmaktadır. Diğer taraftan günümüzde Hıristiyanlıkta çifte manastırlarda tarihte yaşanan ortak yaşamdan örnekler verilerek yeni bir cinsiyet paradigması oluşturma çalışmaları görülmektedir. Dolayısıyla çifte manastırlar Kilise, kadın ve otorite gibi konuları kapsamı bakımından önemli bir konudur. Çalışmada bu manastırların yapıları, etkileri, problemleri ve tarihsel süreci ele alınmıştır. Makalenin Kilise, kadın, manastır hayatı ve Hıristiyan mistisizmi gibi çalışmalara kaynaklık teşkil etmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Hıristiyanlık, Manastır, Çifte Manastır, Katolik Kilisesi

Abstract

Double monasteries are religious sites where monks and nuns live according to common rules and are usually ruled by an abbess. In these monasteries, monks and nuns gathered for Eucharist and daily worship but lived in their convents for the rest of the day. Double monasteries emerged especially in Egypt in the early Christianity and became widespread in England, Ireland and France between the 6th and 9th centuries. Although these monasteries were banned by various councils, due to the coexistence of men and women, they remained alive until the late period of the Middle Ages. Although they have disappeared after the council decisions and invasions, there is a double monastery in England adhered to the Orthodox Church. On the other hand, there are efforts to create a new gender paradigm by giving examples from the common life of double monasteries in Christianity. Therefore, double monas-

teries are an important issue in terms of including subjects such as Church, women and authority. The article discusses the effects, problems, structures and history of these monasteries. The article aims to provide resources for studies such as the Church, women, monastic life, and Christian mysticism.

Keywords: History of Religion, Christianity, Monastery, Double Monasteries, Catholic Church

Giriş

Manastırlar, farklı din ve geleneklerde, kendilerini dünya nimetlerinden uzakta yaşamaya adanmış din adamlarının asketizm¹ ideali üzerine yaşadıkları mekanlardır. Türkçeye “manastırcılık” veya “manastır hayatı” olarak geçen bu yaşam tarzı, daha çok Hıristiyanlıkla özdeşleşmiş bir kavram olsa da manastır yaşamının veya en azından bu yaşama odaklı asketizmin birçok dinî gelenekte var olduğunu söylemek mümkündür. Hıristiyanlıktan önce hem doğu dinlerinde hem de Grek ve Mısır geleneğinde insanların belirli topluluklar halinde veya yalnız başlarına asketizm üzerine bir yaşam sürdürdükleri bilinmektedir. Örneğin Budizm’deki “sangha” teşkilatı, Hinduizm’de “sadu” adı verilen keşişler, Caynizm ve Taoizm’in bir parçası olan manastır yaşamı hatta kabile dinlerinde manastır benzeri yapıların bulunması bu yaşam modelinin çeşitliğine dair örneklerdir.² Zohar gibi mistik bir kitaba ve Kabala gibi mistik bir geleneğe sahip olan Yahudilik, bu bakımdan mistisizme yakın dursa da asketizme odaklı bir yaşam tarzı veya manastır gibi kurumlar Yahudilikte pek görülmemiştir. Bununla beraber Esseniler ve Therepaute gibi gruplar, Yahudi

¹ Grekçe ἄσκησις (áskesis) kelimesine dayanan ve egzersiz, eğitim ve talim gibi anlamlara asketizm, ilk başlarda Grek atletlerinin bireysel eğitimleri için kullanılmıştır. Kelime, Grek felsefesi ve Hıristiyanlıkla beraber zamanla ruhsal bir anlam kazanmış ve ruhun kemale ermesine adına yapılan ibadet, ritüel ve uygulamaların oluşturduğu yaşam biçimi anlamında kabul görmüştür. Riyazet ve çilecilik olarak Türkçeye çevrilen asketizm, dünya nimetlerinden mümkün olduğunca uzakta münzevi bir şekilde yaşamak, oruç tutmak ve ibadetle nefis terbiyesinde bulunmak amaçlarını taşımaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Vincent L. Wimbush - Richard Valantasis, *Asceticism* (Oxford: Oxford University Press, 2002).; Walter O. Kaelber, “Asceticism”, *Encyclopedia of Religion 2nd Edition*, ed. Lindsay Jones (Detroit: Thomson Gale, 2005), 1/526-530.; Leif E. Vaage - Vincent L. Wimbush, *Asceticism and the New Testament* (New York: Routledge, 1999).

² George Weckman, “Monasticism: An Overview”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (Detroit: Macmillan Reference USA, 2004), 9/6121.

geleneği içerisinde yer alan münzevi asketikler olarak bilinmektedir. İslam dininde ise ruhbanlığın yasaklanması ve dini yaşamın toplum içerisinde yaşanmasının tavsiye edilmesi gereğince, asketizm veya manastır hayatı bir gelenek olarak yerleşmemiş; ancak tasavvuf ekolüne mensup birçok sufi, riyazet hayatı üzerine kurulu bir İslam anlayışı geliştirmişlerdir.

Hıristiyanlıkta ise erken dönemden itibaren çölde yalnız başına yaşamayı tercih edenler olarak bilinen eremitik münzeviler ile, topluluk halinde yaşayan münzevileri ifade eden kenobitikler ortaya çıkmış, ardından bu topluluklar kurumsal bir çatı olarak manastırlarda yaşamaya başlamışlardır.³ Diğer dini geleneklerde olduğu gibi Hıristiyanlıkta da, dindar bir yaşam sürmenin yalnızca münzevi yaşamla mümkün olacağı düşüncesi, bazen de siyasi kargaşalardan ve mezhepsel çekişmelerden uzak olma isteği insanların asketizme yönelmelerine ve manastır adı verilen kurumlarda bu ideallerini gerçekleştirmelerine yol açmıştır. Diğer bir ifadeyle bu tercihte bulunan insanlar, toplum içerisindeki yozlaşmalara karışabilecekleri, bu nedenle Tanrı'ya yakın olamayacakları ve dini kuralları tam olarak tatbik edemeyecekleri endişesiyle böyle bir yaşamı seçmişlerdir. Hıristiyanlığın erken dönemlerinde yaşanan takibatlar ve zulümlerin de Hıristiyanlar arasında münzevi yaşamı artıran nedenler olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca kilise otoritesinin dünya işleriyle daha fazla meşgul olması, rahipler zümresindeki yolsuzluklar insanların asketizme ve manastır hayatına yönelmelerinde etkili olmuştur.

Manastır yaşamı erken dönemde Kilise'ye alternatif olarak gelişen ve daha çok kırsal kesimin halk dindarlığına ev sahipliği yapan bir yapıda gelişmiştir. Halkın ve soylu kesimin desteğini alan manastırlar bağımsız bir gelişme gösterebilir de zamanla Kilise'nin egemenliği ve denetimi altına girerek faaliyetlerine devam etmişlerdir. Buna rağmen kendilerine has dinî bir yaşam modeli sunmaları, "regula/rule" adı verilen nizamnameler çerçevesinde bir hayat tarzı benimsemeleri ve rahipler zümresi içerisinde yaşanan yolsuzluklar ile ekonomik ve siyasi bir güç olan Kiliseye nazaran daha sade ve İsa'nın yaşamına daha uygun bir züht hayatı benimsedikleri gerekçesiyle kilise kurumuna mesafeli durdukları söylenebilir. Bu mesafeli duruşun bir parçasını da

³ Hıristiyanlıkta manastır yaşamının doğuşu ile ilgili teoriler için bk. Bilal Baş, "Hıristiyan Manastırcılığının Doğuşu", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2014), 183-204.

kadınların konumları belirlemektedir. Çünkü kilise hiyerarşisinde herhangi bir görev alamayan kadınların manastırlarda başrahibe ve magistra adı verilen eğitimci olmaları manastırların kilise otoritesine alternatif uygulamaları arasında gösterilebilir. Ayrıca mistik kadınlardan Bingenli Hildegard (1098-1179) ve Sienalı Catherina (1347-1380) gibi mistiklerin vaaz verecek kadar otoriteye sahip olmaları Hıristiyan mistik geleneğindeki kadını, kurumsal kiliseye nazaran daha öne çıkarmıştır. Kilise ve manastırlar arasındaki gerilimin bir örneği de kilise otoritelerinin eleştirisi ve yasaklarına rağmen Ortaçağ'ın sonlarına kadar faaliyet gösteren çifte manastırlardır.

Makalede ele alınan çifte manastırlar Hıristiyan tarihinde tartışmalı bir konu olmuştur. Çünkü bu manastırlarda iki cinsiyetin aynı mekânı paylaştığı gerçeği ile yüzleşmek istemeyen kilise otoritesi, bu konunun tartışılması ve araştırılmasına da sıcak bakmamıştır. Bu nedenle geçen yüzyıla kadar hakkında pek fazla araştırma yapılmayan çifte manastırlar, özellikle feminist yazarların cinsiyet rolleri ve Hıristiyanlığın cinsiyet tarihi üzerine yaptığı araştırmalar sonucu daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Ayrıca bu manastırların genellikle bir başrahibe tarafından yönetilmesi kadınlara kilise hiyerarşisinde yer vermeyen kilise otoritesi ile tarihteki kadın rolleri üzerine çalışan feminist yazarların karşı karşıya gelmelerine neden olmuştur. Kadın ve erkeğin her alanda eşitliğini savunan ve bunun Hıristiyan tarihinde örnekleri bulunduğunu savunan yazarlar bu manastırlardaki kadın erkeklerin birlikte yaşamasını öne çıkararak kilise ve manastırlardaki cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması gerektiğini ve çifte manastır örneğindeki gibi modern yaklaşımlara sahip bir Hıristiyan geleneğinin başlatılması yönünde tavsiyeler vermektedirler.⁴ Hıristiyan teolojisinin cinsiyet rolleri hususundaki katılığına nazaran daha esnek bir anlayışa sahip olan Hıristiyan mistisizminin ve manastır geleneğinin Batı'da son dönemlerde bu açıdan öne çıkartıldığı kanaatindeyiz. Çünkü Hıristiyan mistisizmi ve manastır geleneğinde Tanrı karşısında cinsiyet ayrımı olmadan ruhsal olarak eşit bir dinî yaşam sunma iddiası daha baskındır. Ancak diğer taraftan özellikle 20. yüzyıldan sonra, araştırmacıların Ortaçağ'daki bu manastırlarda kurulan cinsiyet rollerini kendi bağlamları

⁴ Maria Chiara Giorda - Ioan Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism—St. John the Baptist Monastery of Essex in England", *Religions* 10/453 (2019), 18-19.

dışında anakronik bir yaklaşımla ele almaları veya bu manastırlardaki kadınların genellikle soylular değil de toplumun bütün tabakalarındaki kadınlardan oluştuğunu göstermeleri yanıltıcıdır. Bu yaklaşıma sahip araştırmacılar, yaşadığımız çağın modern olarak adlandırılrsa bile erkek ve kadın rolleri bakımından Ortaçağ'ın bile gerisinde kaldığını ifade ederek çifte manastırlardaki cinsiyet rollerini bir ideal olarak benimsemekte ve bu rollerin Hıristiyan geleneği içerisinde yeniden inşa edilmesi için tarihsel bir fırsat olarak görmektedirler.⁵

Çalışmada öncelikle çift manastırların özellikleri, tarihi gelişimleri ve etkileri ortaya konmaktadır. Ayrıca Hıristiyanlığın erken döneminde doğu ve batıda yaygınlaşan bu manastırlar hususunda siyasi ve dini müdahaleler ele alınmıştır. Burada kilise kurumunun kadınlar hakkındaki tavrı ve çifte manastırları hangi açılardan tehlikeleri gördüğü tartışılmıştır. Ayrıca bu manastırların günümüzdeki örnekleri ve bu manastırlarda yaşanan güncel problemlere yer verilmiştir. Çalışmanın kapsamı genel olarak çifte manastırların tarihsel gelişimi ve etkileri üzerine olduğundan, diğer manastır türleri, manastırların genel özellikleri ve tarihsel süreçleri gibi konular makalenin kapsamı dışındadır. Halihazırda ülkemizde Hıristiyan manastır yaşamı hakkında çeşitli akademik çalışmalar bulunmaktadır.⁶ Ancak çifte manastırlar hakkında herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle makalenin alandaki boşluğu doldurması; ayrıca cinsiyet rolleri, kilise ve mistik yaşam gibi konuları ihtiva etmesi bakımından da farklı disiplinlerde yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi amaçlanmaktadır.

⁵ Katherina Peyroux, "Double Monasteries", *Women and Gender in Medieval Europe: An Encyclopedia*, ed. Margaret Schaus (New York, London: Routledge, 2006), 226.

⁶ Salihe Polat, *Hıristiyanlık'ta Manastır Hayatı* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004).; Nagehan Zeynep Ceylanlar, *Hıristiyan Rahibelerin Manastır Hayatı (Karmelit Tarikatı Örneği)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).; Fatih Demir, *Ortaçağ Avrupasında Manastırlara Kurumsal ve İşlevsel Bakış* (Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).; Yasin Güzeldal, *Batı Manastır Geleneğinde Aziz Benedikt ve Manastır Hayatına Dair Görüşleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020).

1. Çifte Manastır Kavramı

Manastır kavramı "tek" veya yalnız" anlamına gelen Grekçe *μονός* (monos) kelimesinden türetilen ve münzevi hayat tarzını benimseyenlerin yaşadığı mekanları ifade eden *μοναστήριον* (monasterion) kelimesinin Türkçeye geçmiş halidir.⁷ Manastır hareketinin temelinde riyazet hayatını ifade eden asketizm ideali vardır. Bu bakımdan Hıristiyan asketizmi, Hıristiyan manastırcılığını kapsayan bir düşüncedir. Çünkü Ortaçağ'da Hıristiyan asketizminin merkezi büyük ölçüde manastır kurumları olsa da Hıristiyan asketizmi manastırcılıktan çok önce ortaya çıkmıştır.⁸ Erken dönemde erkeklere yönelik manastırlar çoğunlukta olsa da kadınların hem asketik yaşamda hem de manastırlarda aktif bir hayat sürdürdükleri bilinmektedir.⁹ Erkeklere nazaran kadınların çöl veya mağaralardaki asketik yaşamı daha zor olduğundan manastırlar onlar için bir sığınak olmuştur.

Erkek ve kadınlara ait ayrı ayrı manastırlar yanında zamanla onların beraber yaşadıkları çifte manastırlar ortaya çıkmıştır. Bu manastır tarzı, Grekçe kaynaklarda *μοναστήρια δωπλίκια* (monastaria duplicia), Latince kaynaklarda *monasterium duplex*, İngilizce literatürde "double" veya "twin monasteries" şeklinde geçmekte, Türkçe'ye ise *çifte manastır* olarak çevrilmektedir. Çifte manastır, keşiş ve rahibelerin ortak bir "rule" adı verilen nizamnameler çerçevesinde genellikle bir başrahibenin yönettiği manastır biçimidir.¹⁰ Bu manastırlarda erkeklere ve kadınlara ait ayrı ayrı konventler¹¹ bulunmaktadır. Liturjik törenler ve ayinlerde ortak bir alanda bir araya gelen gruplar, tören sonrası-

⁷ Salime Leyla Gürkan, "Manastır", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 27/558.

⁸ Baş, "Hıristiyan Manastırcılığının Doğuşu", 185.

⁹ Konu hakkındaki örnekler için bk. Halil Temiztürk, "Kadınlar Arasında Asketizm ve Manastır Hayatı", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (KTUİFD)* 4/2 (2017), 215-229.

¹⁰ Penelope D. Johnson, "Double Houses", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston (Chicago; London: Routledge, 2000), 416.

¹¹ Özellikle Batı Hıristiyan manastırcılık tarihinde öne çıkan bir kavram olan konventler bir manastırın içinde erkek veya kadın rahibeler için ayrılmış bölümleri ifade etmektedir. Konventler bir yemine ve takip ettikleri manastır ekolünün kurallarına bağlı olarak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bk. Silvia Evangelisti, *Nuns: A History of Convent Life, 1450-1700* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 1-2.

da kendi yaşam alanlarına dönmektedirler. Bu bakımdan modern araştırmacılar “double monasteries” kelimesinden ziyade “double houses” kelimesinin kullanmanın daha doğru olacağını, zira bu kurumların aslında tek bir manastır altındaki iki ayrı ev olduğunu savunmaktadırlar.¹²

Yapısı itibariyle bu manastırlar karma manastırlar ile karıştırılmamalıdır. Çünkü çifte manastırlarda erkek ve kadınlar aynı lider tarafından idare edilmekle birlikte farklı bölmelerde kalırken; karma manastırlarda erkek ve kadın keşişlerin beraber kaldığı bilinmektedir. Gerçi daha sonraki dönemde karma manastırlar uygun olmadıkları gerekçesiyle yasaklanmış olsa da¹³ nihayetinde karma manastırlar keşiş ve rahibelerin herhangi bir özel bölümle ayrılmadan aynı yerde yaşadıkları mekânlardır. Bu ayrım Hıristiyan literatüründe manastırda yaşayan kadınlara farklı isimler verilmesini beraberinde getirmiştir. Örneğin asketik yaşam süren kadınlardan *Αγαπάτε* (agapate) bekarlık yemini etmiş keşişlerle aynı mekânda ve hatta aynı yatakta yatan kadınlara verilen isimken; *παρθένοι σuneισακτοι* (partenoi suneisaktoi) veya Latince ismiyle *virgines subintroductae* adı verilen kadınlar ise ruhsal gelişimleri için bir rahip ya da keşişin refakatinde yaşayanlara verilmektedir. Burada agapateler denilen kadınlar karma manastırlarda yaşayanları ifade ederken, diğerleri çifte manastırlarda yaşayanları ifade etmektedir.¹⁴ Erken dönemde bu ayrım net sağlanamamıştır. Çünkü aşağıda değinileceği gibi ilk çifte manastırların genellikle evlilikten kaçan veya asketik yaşama yönelen aile üyeleri tarafından kurulması, o dönemde çifte manastırlar ile karma manastırların tam olarak birbirinden ayırt edilememesine sebep olmuştur.

2. Tarihsel Süreç

Erken dönemde manastırlar daha çok erkek münzevilerin yaşadığı mekânlardır. Kadınların kurumsal kilise hiyerarşisinde yer alamaması onları dolaylı olarak ev hayatına yönlendirmiş, ancak dini hayata kendileri adanmak isteyen kadınlar ilk başlarda ev, baraka, çöl ve mağaralarda asketik yaşamı tercih etmişlerdir. Bu yaşamın zorlukları nedeniyle zamanla erkek manastırla-

¹² Johnson, “Double Houses”, 416.

¹³ Daniel F. Stramara, “Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries”, *Journal of Early Christian Studies* 6/2 (1998), 273.

¹⁴ Stramara, “Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries”, 274.

rına yakın yerlerde kadınlara ait manastırlar veya erkek manastırların bitişiğinde kurulan konventler oluşmuştur. Ayrıca güvenlik endişeleri, ekonomik sıkıntılar ve sakramentlerin ancak bir rahibin hazır bulunmasıyla yapılması, ister istemez kadınların erkek manastırlara yakın olmasını gerektirmiştir.¹⁵ Bu bakımdan kadınların dini vecibelerini yerine getirmek için erkek manastırlarının yanında olması ya da erkek rahiplerin bu kadın manastırlarına gelerek ayin yönetmeleri göz önüne alındığında kadınların hiçbir zaman bağımsız bir manastır yapılanmasına sahip olmadığını söylemek mümkündür.

Hıristiyanlıkta manastır hayatının ne zaman ve nerede başladığı ile ilgili tartışmalar olmakla birlikte, genellikle 4. yüzyılda Mısır, Suriye ve Anadolu topraklarında eş zamanlı olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Benzer şekilde çifte manastırların da tam olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktıkları bilinmese, bu tarz manastırların ilk örneklerine 4. yüzyılda Mısır'da rastlandığını söyleyebiliriz. Örneğin 4. asrın başlarında yaşayan ve Suriye asketiklerinden bahseden ilk kaynak olarak kabul edilen Afarat adlı Süryani müellife göre Bney Kiyame (Ahdin oğulları) diye adlandırılan ve ruhban bir hayat yaşamak için yemin eden kimselerden oluşan keşişler kadın erkek bir arada yaşamaktadır.¹⁶ Ancak ilk örneklerinin daha çok aile üyelerinden oluştuğu ve henüz kurumsal bir manastır hüviyeti kazanmadığı göz önünde bulundurulduğunda bu manastırların 6. yüzyılda şekillenmeye başladığını ifade etmek daha isabetlidir. Çünkü Pachomius (290-346) ve Aziz Basil (330-379) gibi erkek ve kadın asketikler için kurallar yazan Hıristiyan kilise babaları döneminde henüz “çifte manastır” terimi yaygınlaşmamış, “erkek ve kız kardeşler topluluğu” veya “erkek ve kadın konventleri” şeklinde kullanımlar tercih edilmiştir. Bu manastırlara ait ilk hukuksal kullanımın I. Justinianus 'a (527-565) ait olduğu düşünülen Novallea I. adlı kodeks (kurallar) listesini içeren kaynaktan yer alması, kilise kayıtları bakımından da ilk kez İkinci İznik Konsili'nde (787)

¹⁵ Mary Bateson, “Origin and Early History of Double Monasteries”, *Transactions of the Royal Historical Society* 13 (1899), 139. Diğer taraftan kadınların yönetim ve karar verme kapasitelerinin daha güçlü olması nedeniyle keşişlerin kadın konvetlerinden yararlandığı ileri sürülmektedir. Bk. C. H. Lawrence, *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages* (London ; New York: Routledge, 2015), 45.

¹⁶ Baş, “Hıristiyan Manastırcılığının Doğuşu”, 184.

geçmesi çifte manastırların bu tarihlerde kurumsal bir yapı oluşturduğu savını doğrulamaktadır.¹⁷

Çifte manastırların ilk örneklerine 4. yüzyılda rastlansa da 6. yüzyılda kayıtlara geçtiğini, 7. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başladığını ve onuncu yüzyılın ortalarından itibaren istilalar nedeniyle azalmaya başladığını ve son örneklerinin 14. ve 15. yüzyıla kadar gittiğini söyleyebiliriz. Bu tarihsel sürecin doğru şekilde tamamlanması için aşağıda çifte manastırların öncüleri olarak görülen ve genellikle aile üyelerin kaldığı mekanlardan başlayarak yaygınlaşmaları ve Ortaçağ'ın sonlarına doğru da azalarak yok olmalarına kadar ki süreç ortaya konacaktır.

2.1. Çifte Manastırların İlk Örnekleri

Hıristiyanlıkta manastır hayatının ilk sistemli örneklerinin görüldüğü yerlerden biri olan Mısır, Ortaçağ'a kadar erkek ve kadınların hem birbirlerinden bağımsız yaşadığı hem de ortak bir mekânda asketik hayat yaşam sürdükleri bir bölgedir.¹⁸ Fakat çifte manastırların erken dönemde Mısır'da henüz kurumsal bir statüye kavuşmadığını, birtakım hücre, barınak ya da mağaralarda erkek ve kadın aile üyelerinin yaşamaları açısından bu mekanların kısmen çifte manastır kabul edileceğini ifade etmeliyiz. Ancak yine de bu örneklerin çifte manastırların öncüleri olarak görülmesi mümkündür. Bu örnekleri Hıristiyan manastırcılığının kurucusu olarak adlandırılan Aziz Antony'e (251-356) kadar götürmek mümkündür. Çünkü Antony, kız kardeşini "bazı inançlı kadınlar" olarak nitelediği asketiklerin yanına bırakmış, ardından onlara çok yakın bir yerde ilk asketik hayat tecrübesine başlamıştır.¹⁹ Yine *Histo-*

¹⁷ Stramara, "Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries", 272.

¹⁸ Erken Hıristiyanlık ve Ortaçağ'da Mısır manastırcılığı hakkında geniş bilgi için bk. Gawdat Gabra - Tim Vivian, *Coptic Monasteries: Egypt's Monastic Art And Architecture* (Oxford: Oxford University Press, 2002).; Darlene L. Brooks Hedstrom, *The Monastic Landscape of Late Antique Egypt: An Archaeological Reconstruction* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017).; Gawdat Gabra - Hany Takla, *Christianity and Monasticism in Middle Egypt* (Kahire: American University in Cairo Press, 2015).; Derwas James Chitty, *The Desert a City: An Introduction to the Study of Egyptian and Palestian Monasticism Under the Christian Empire* (New York: St Vladimir's Seminary, 1977).

¹⁹ Athanasius, *The Life of Antony and the Letter To Marcellinus*, ed. Richard Payne, çev. Robert C. Gregg (New Jersey: Paulist Press, 1980), 31-32.

ria Lausiaca adlı eserinde Palladius, Antony'nin çağdaşı olan Amoun adlı birinin amcası tarafından evlenmeye zorlanması üzerine eşini de alarak 18 yıl boyunca Mısır'daki Nitria bölgesinde eşiyle beraber ortak bir münzevi hayat yaşadığından bahsetmiştir.²⁰ Palladius'un verdiği diğer bir örnek ise üç erkek ve iki kız kardeşi ile çöle giden ve birbirlerine belirli mesafede bir asketik yaşam süren piskopos İskenderiyeli Timotheus'un (381-385) çağdaşı Ammonius adlı biridir.²¹ Bu örnekler geç Antik dönemde bu manastırların aile bağlarından bağımsız olmadığını ve bu oluşumların zamanla aileden yakın çevreye, ardından diğer çevrelere yayıldığını göstermektedir.

Aile merkezinde kurulan ve henüz çifte manastırların öncüleri diyebileceğimiz bu örneklerden sonra kurumsal çifte manastırlar, "rule" adı verilen ve manastır nizamnamesi kuralları etrafında sistemleşmeye başlamıştır. Örneğin ilk manastır kuralını yazan olarak bilinen Aziz Pakhomius, bu kurallar çerçevesinde Tabennisi adı verilen yerde kendi idaresi altında erkekler ve kadınların yan yana yaşadığı bir sistem oluşturmuştur. Pakhomius, erkeklere ait manastır kurarken farklı sınıftan ve şehirlerden tanıdığı bakireleri de bu manastırlara yerleştirmiş, ancak onları birbirinden ayırmış, onların beraber çalışıp yemelerini ancak farkı yerlerde ikamet etmelerini kararlaştırmıştır.²² Bölgede yer alan Nil nehri her iki cinsi birbirinden izole etmekte kullanılmış, ancak katı bir ayrışma belirlenmemiştir. Örneğin Pakhomius rahibelerin kapalı bir kapı ardından erkek keşişlerle konuşmasına izni vermiştir.²³ Ancak burada çizilen sınırlar önemlidir ve herhangi bir özel iletişime izin verilmeyecek şekilde kurallarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca keşişlerin herhangi bir nedenle rahibelerle iletişime geçmesi gerekirse, yaşlı bir keşiş veya başrahibin hazır bulunduğu bir ortamda bu görüşmenin gerçekleştirilmesini, inşaat veya erkek gücünü gerektiren meselelerde de keşişlerin bir an önce kendi bölümlerine dönmeleri şartıyla rahibeler bölümüne geçmesine izin vermiştir. Yine Pakho-

²⁰ Palladius, *The Lausiaca History*, ed. Robert Meyer (Pennsylvania: The Newman Press, 1965), 41-42.

²¹ Palladius, *The Lausiaca History*, 46-47.

²² Philip Rousseau, *Pachomius: The Making of a Community in Fourth-Century Egypt* (California: University of California Press, 1999), 69.; James E. Goehring, "Withdrawing from the Desert: Pachomius and the Development of Village Monasticism in Upper Egypt", *The Harvard Theological Review* 89/3 (1996), 267-285.

²³ Bateson, "Origin and Early History of Double Monasteries", 139.

mius, kadınlar konventinde bir rahibenin ölmesi durumunda bedeninin keşişler tarafından taşınmasını ve Nil'in karşı kıyındaki keşişler mezarlığına gömülmesini kararlaştırmıştır.²⁴

Manastırların idaresi genellikle keşişlerin idaresi altında iken, çifte manastırların oluşmaya başlamasıyla kadınların otorite sahibi olmaları mümkün olmuştur. Bu dönüşümde etkili olan kadın asketiklerden birisi Paula'dır. Paula, Aziz Jerome'nin mektup göndermesi nedeniyle²⁵ tanınan Eustochium'un (370-419) annesidir ve 386 yılında Beytlehem'de kurulan çifte manastırın kurucularından biridir. Paula, böylece çifte manastırların bir başrahibe tarafından yönetilmesi geleneğine de önyak olmuştur. Paula aynı zamanda Kutsal kitap çalışmaları ile bilinmekte, Filistin ve Mısır'a yaptığı hac yolculukları ve çöldeki keşişler irtibatlı olması ile tanınmaktadır.²⁶ Paula örneği bize erken dönem Hıristiyanlıkta kadınların etkinliği hakkında da örnekler vermektedir.

Bu tarz manastırların öncülerinden bir diğeri Kapadokyalı Kilise babalarından birisi olan Aziz Basil'dir. Basil bu ortak yaşamda asketik adayların bir arada eğitim görmelerini kararlaştırmış, fakat onların ayrı yerlerde yemek yemelerini ve uyumalarını istemiştir.²⁷ Aynı şekilde Basil'in arkadaşı Nazianuslu Gregorius'un (329-389) çifte manastırlara yapısal olarak karşı olsa da bu manastırlara destek verdiğini gösteren mektuplar gönderdiği bilinmektedir. Bu mektuplarda Gregorius'un erkek ve kadın mistik yaşamının dini bir makam ve kurumsal bir yapı çerçevesinde olmak şartıyla onaylandığı, ancak yaşanacak problemlerden de çekindiği görülmektedir.²⁸

Çifte manastırlar sadece Hıristiyanlığın ortodoksi kanadında etkili olmamış aynı zamanda heretik kabul edilen ve kilise dışına itilen Aryanizm

²⁴ Bateson, "Origin and Early History of Double Monasteries", 139.

²⁵ Jerome, "His treatise on Virginitiy (Ep. xxii to Eustochium) defames all orders of Christians", *Nicene and Post-Nicene Fathers: Second Series*, ed. Philip Schaff (New York: T.&T. Clark Publishers, 1892), 2/1187.

²⁶ Marlena Whiting, "Asceticism and Hospitality as Patronage in the Late Antique Holy Land: The Examples of Paula and Melania the Elder", *Female Founders in Byzantium and Beyond*, ed. Margaret Mullett vd. (Wien: Böhlau, 2014), 81.

²⁷ Anna M. Silvas, *The Asketikon of St Basil the Great* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 74,201.

²⁸ Stramara, "Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries", 277.

hareketinde de görülmüştür. Örneğin bir Aryan teoloğu olan Makedonyus'un, Konstantinopolis piskoposu olmadan önce, erkek ve kadınlar için ortak manastır kurduğu ve yönetimini diyakoz Marathonyus'a verdiği bilinmektedir.²⁹

2.2. Ortaçağ'da Çifte Manastırlar

Çifte manastırların temelleri her ne kadar erken Hıristiyanlık döneminde atılsa da daha önce ifade edildiği gibi kurumsal bir yapıya bürünerek çoğalmaları 6. ve 7. yüzyıllarda, diğer bir ifadeyle Ortaçağ'ın başlarında olmuştur. Bu dönemde özellikle Fransa, Almanya, İngiltere, İrlanda ve İskoçya'da yaygınlaşan çifte manastırların kurulmasında soylu ailelerin ve kraliyet ailelerinin etkileri olmuş, ayrıca bu manastırların idaresinde kadınlar öne çıkmıştır. Örneğin Faremountiers ve Jouarre bölgesindeki manastırlar gibi çift başrahibe tarafından yönetilen çifte manastırlar kadar, Azize Hilda (614-680) gibi güçlü ve soylu baş rahibelerin yönetici olduğu manastırlar var olmuştur. Bir çifte manastır olan Heidenheim manastırı ise Aziz Wynnebald (700/702761) ve kız kardeşi Azize Walburga (710-774) tarafından bir müddet beraber yönetilmiş ve kardeşinin ölümünden sonra da Walburga manastır idaresini eline almıştır.³⁰

7. yüzyılda bilhassa Fransa'daki soylu kızların veya dulların idaresi altındaki çifte manastırlar dikkat çekmektedir. Örneğin Evoviacum (Faremountiers), Chelles, les Andelys, Jouarre, Marchiennes, Nivelles, Hasnon, Laon, Maubeuge, Troyes, Ficamp ve Pavilly çifte manastırları genellikle aristokratik ailelerin kızları veya dulları tarafından hem siyasi hem de dini iktidarı güçlendirmek gayesiyle kurulmuş veya desteklenmiştir.³¹ Ayrıca pagan bölgelerin Hristiyanlaşmasına destek amacıyla da çifte manastırlar bağışlanmıştır.³² Fransa'daki bu tarz manastırların en bilinenleri arasında karizmatik vaiz olarak bilinen Arbrisselli Robert (1045-1116) tarafından kurulan Fontevraud manastırı gelmektedir. Bu manastır kurulduğu 1100 veya 1101 tarihinden itibaren

²⁹ Stramara, "Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries", 278.

³⁰ Johnson, "Double Houses", 418.

³¹ Marilyn Dunn, *The Emergence of Monasticism: From the Desert Fathers to the Early Middle Ages* (Oxford: Wiley-Blackwell, 2003), 164.; Lawrence, *Medieval Monasticism*, 45.

³² Peyroux, "Women and Gender in Medieval Europe", 227.

ren çifte manastır olarak hizmet vermiştir. Robert'in bizzat kendisinin bulunduğu bakireler ve kendi istekleri ile manastıra katılan erkek ve kadın üyeler bir başrahibe tarafından yönetilmiştir.³³ Ancak bazı bakirelerin Robert'in etkili vaazlarına kandığı ve geri dönmek istemelerine rağmen Robert tarafından engellendikleri gibi iddialar manastıra karşı eleştirilerin oluşmasına sebep olmuştur.³⁴

Fransa'dan sonra bu tarz manastırların yaygınlaştığı diğer bir ülke İngiltere'dir. Buradaki en bilinen manastır 7. yüzyılda Anglo Sakson Northumbria krallığına bağlı Whitby bölgesindeki çifte manastırdır. Bu manastırın diğer bir özelliğı de İngiltere'deki ilk kadın manastırlarının da kurucusu olan Aziz Hilda'nın öncülüğünde açılmasıdır. Aziz Hilda'nın, Whitbyli Hilda olarak tanınmasında bu manastırdaki etkinliğı öne çıkmaktadır. Hilda, Aziz Bede'nin (673-735) *Historia Ecclesiastica* adlı meşhur eserinde geçmesiyle daha çok tanınmıştır. Aziz Hilda Hıristiyan misyonuna katkı sağlaması, şiir ver edebiyat alanında eserler üretmesine rağmen rahipler zümresi tarafından Hıristiyan ilkelerine muhalefet etmekle suçlanmıştır. Üstelik muhalif rahipler arasında kabul edilen bazı rahiplerin Hilda'nın çifte manastırında yetişmesi Kilise'nin ona karşı mesafeli duruşuna etki etmiştir.³⁵ Diğer bir çifte manastır ise Aziz Ethelbura'nın (ö.676) başrahibe olarak idare ettiği Londra'daki Aziz Ercanwald manastırındır.³⁶ İngiltere'deki çifte manastırlar aristokrasi üyelerinin hayır yapma mekânı olarak faaliyet göstermiştir. Kralların kızları, soylu dullar ve baş rahibelerin aristokrasi ile yakın bağları olmuştur. Örneğin İngiltere'nin Dorset bölgesindeki Wimborne manastırını Wessexli Kral Ine'nin (670-728) iki kız kardeşi tarafından kurulmuş ve yönetilmiştir. Ayrıca Thanet bölgesindeki Minster manastırının kurucusu ve baş rahibesi Azize Mildred/Mildrith (ö. 734) soylu bir aileden gelmekte, Ely manastırının kurucusu Azize Etheldreda (ö.679) ise kralın kızı ve Northumbrialı Ecgfrith'in eşi olarak bilinmektedir.³⁷

³³ Bruce L. Venarde, "Fontevraud", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston (Chicago; London: Routledge, 2000), 480.

³⁴ Venarde, "Fontevraud", 480.

³⁵ Peyroux, "Women and Gender in Medieval Europe", 227.

³⁶ E. A. Livingstone, *The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 192.

³⁷ Lawrence, *Medieval Monasticism*, 52.

Diğer taraftan çifte manastırlar özellikle Ren nehri bölgesinde ve Almanya'nın iç kesimlerinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bunlardan biri Bingenli Hildegard'ın da kaldığı Aziz Disibod manastırırır. Aziz Disibod manastırının başrahibi hem kadınların hem erkeklerin lideri iken, kadınların idaresi magistra denilen ve Jutta adlı bir yönetici tarafından yürütölmektedir.³⁸ Bir diğör örnekse ilk başlarda olmasa da sonraları çifte manastıra dönüöen Alman Benedikten rahibesi Schönau'lu Elizabeth'in (1129-1164) kaldığı manastırırır.³⁹

Çifte manastırların diğör örneklerine İrlanda, İskoçya ve İspanya'da rastlamak mümkündür. Bu bölgelerdeki manastırların güçlenmesinde kendisi de İrlandalı bir din adamı olan Aziz Kolombianus'un (543-615) büyük etkisi olmuştur.⁴⁰ Kolombianus yazdığı kurallar nizamnamesi ile keşişlere, daha ağır işlerde rahibelere yardım etmeleri amacıyla onlara yakın yerde yaşamalarını tavsiye etmiş, böylece kendi ölümünden sonra da bu düzenin çifte manastırların temel gerekçesi olmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca İrlanda'daki Kildare kontluğuna bağılı Kildare manastırının kurucusu olan Aziz Brigit (451-525) hem diğör manastırların hem de çifte manastırların kurulmasına öncülük etmiştir. Aynı zamanda Brigit bir başrahibe idaresi altında faaliyet gösteren çifte manastırların artmasına katkı sağlamıştır.⁴¹ Bu bölgelerdeki manastırların 7. yüzyılda oldukça faal oldukları ve 12. yüzyıla kadar ayakta kaldıkları bilinmektedir.

Çifte manastırların etkin oldukları diğör bir bölge Doğu Hıristiyanlığına bağılı yerlerdir. Bunlardan birisi Genç Euthymius'un (824-898) tarafından Thessaloniki yakınlarında kurulan çifte manastırırır. Ailesinin destekleriyle kurulan bu manastırda Euthymius'un yeğeni erkekler konventini, diğör bir

³⁸ Halil Temiztürk, *Bir Mistik Rahibe: Bingenli Hildegard* (Ankara: Eskiye'ni Yayınları, 2019), 92.

³⁹ Joan M. Nuth, "Elizabeth of Schönau", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston (Chicago; London: Routledge, 2000), 442.

⁴⁰ Aziz Kolombianus hakkında bk. Thomas Concannon, *The Life of St. Columban* (London: Catholic Truth Society of Ireland, 1915); Edmund Joseph Ryan, "St. Columban", *The New Catholic Encyclopedia 2nd Edition*, ed. Thomas Carson (Detroit: Thomson Gale, 2003), 3/863-864.

⁴¹ Bray Dorothy Ann, "St. Brigit", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston (Chicago; London: Routledge, 2000), 183.

kız yeğeni de kadınlar konventini yönetmiştir.⁴² Ayrıca 12. yüzyılda Konstantinopolis'te, *Christos Philantropos* adında erkek ve *Panagia Kecharitomene* adında da kadınlar manastırı mevcuttu ve her iki bölüm bir duvalar ayrılmaktaydı. 1100-1007 yılları arasında İmparator I. Alexios Komnenos (1081-1118) ve karısı Irène Doukaina tarafından şehrin kuzey kesiminde yapılan bu manastır diğer çifte manastırlara nazaran biraz daha farklıdır. Çünkü manastırda kadınlar ve erkekler birbirine yakın olsa da onları ayıran bir duvar ve beraber kullandıkları bir su kuyusundan başka ortak bir paylaşım olmamıştır. Bu nedenle manastırı sadece kadınlar manastırı olarak da kabul eden araştırmacılar vardır.⁴³ Dikkat çeken diğer bir nokta da çifte manastırlara yaklaşımı da çinkinci olan Patriark I. Athanasius'un (1230-1310) ilk başta çifte manastırları eleştirmesi ancak daha sonra iki çifte manastır kurmasıdır. Bunlardan biri Nea Mone adında ve Ganos Dağları civarında,⁴⁴ Xerolophos adındaki diğer manastırda Konstantinopolis sınırları içerisinde kalmaktadır.⁴⁵

2.3. Çifte Manastırlara Yönelik Sınırlandırmalar ve Yasaklar

Çifte manastırlar kutsal metinlerdeki referanslarla meşrulaştırılmış,⁴⁶ erken Hıristiyanlık ve Ortaçağ'da hem sayıca hem de etkinlik anlamında güç kazanmış olsalar da zaman zaman eleştirilmiş ve bazı sınırlandırmalara tabi tutulmuştur. Bu konuda ilk ciddi eleştiri ve yaptırım Bizans İmparatoru I. Justinianus (527-565) tarafından gerçekleştirilmiştir. Justinianus 18 Ocak 529 tarihinde manastırlarda yaşanan cinsel istismar ve rahiplerle keşişler arasın-

⁴² Alice-Mary Talbot, "The Byzantine Family and the Monastery", *Dumbarton Oaks Papers* 44/ (1990), 123.

⁴³ Maria Chiara Giorda - Ioan Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism-St. John the Baptist Monastery of Essex in England", *Exploring the Future of Christian Monasticisms*, ed. Greg Peters (Basel: Multidisciplinary Digital Publishing Institute, 2019), 60.

⁴⁴ Günümüzde Tekirdağ ilinin Şarköy ilçesine bağlı Güzelköy sınırları içerisinde kalmakta ve Işıklar Dağı olarak bilinmektedir.

⁴⁵ Giorda - Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism-St. John the Baptist Monastery of Essex in England", 60.

⁴⁶ Elçilerin İşleri 2:18'de geçen "O günler kadın ve erkek kullarının üzerine ruhumu dökceğim, onlar da peygamberlik edecekler" ifadesiyle, Galatyalılara Mektup 3:28'de geçen "Artık ne Yahudi ne Grek ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz" cümlesi genellikle çifte manastırların Kutsal Kitap referansı olarak kabul edilmektedir.

daki ilişkilere dair oluşan şüpheler üzerine bir kodeks yayınlamıştır. Manastırlardaki düzene ilişkin sınırlandırma getiren ve *Justinian Codex* (Justinianus Kanunları) olarak bilinen bu metinle keşiş ve rahibelerin bir arada uyumaları, toplantı yapmaları ve manastır dışındaki kişilerle rahibelerin görüşmeleri yasaklanmıştır. Bu metinde eğer keşişlerin sayısı rahibelerden daha çoksa rahibelerin kadınlar manastırı yada başka bir konvete taşınmaları, eğer keşişlerin sayısı rahiplere eşitse veya onlardan daha az ise keşişlerin taşınmaları kararlaştırılmıştır.⁴⁷

Justinianus temelde keşişlerin asketik yaşamını düzenlemek istemekteydi. Onların bu yaşamda tamamen izole olmalarını ibadeti, çalışma, yemek ve uyuma zamanlarının tamamen belirli bir program dahilinde başrahip tarafından yönetilmesini ve rahibelerle iletişimi bu programı bozacağını düşünmekteydi. Bundan dolayı çifte manastırları birden kaldırmak yerine keşişler ve rahibeleri birbirinden ayırma yoluna gitmiştir. Öyle ki onların aynı kilise salonunu, yemekhaneyi veya mutfağı paylaşmalarını emretmiştir.⁴⁸ Bu çifte manastırların siyasi erk tarafından ilk kez sınırlandırılması anlamına gelmekteydi. Gerçi bu karar sadece Bizans için alınmıştı ve Doğu Hıristiyanlığını ilgilendiriyordu ancak metnin içeriğindeki tehlikeler Batı'da da bu manastırlara olan eleştirileri kuvvetlendirmiştir. Dolayısıyla Justinianus'un Doğu Hıristiyanlığını ilgilendiren kararı, bir süre sonra Batı'daki konsil kararlarını etkilemiştir.

Bu konsillerde genel olarak erkek ve kadınların bir arada yaşamasının doğuracağı sıkıntılar nedeniyle çifte manastırlara düzenlemeler getirilmiştir. Bu konudaki ilk düzenleme her ne kadar çifte manastırları doğrudan ilgilendirmese de yakın konventlerdeki geçişi sınırlandıran Agde Konsili (506) kararıdır. Konsilde manastırların yanlarında buluna rahibeler konventinden geçişleri erkek keşişler şeytanın akıllarını çelebileceği düşüncesiyle yasak getirmiştir.⁴⁹ Diğer bir düzenleme ise 692 yılında toplanan Trullo konsilindeki 47. maddede yer alan "kadınların erkek manastırlarından uzaklaştırılması ve aynı

⁴⁷ Timothy Kearley, *The Codex of Justinian 3 Volume Hardback Set: A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 1/115.

⁴⁸ Charles A. Frazee, "Greece", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston (Chicago: London: Routledge, 2000), 545.

⁴⁹ Bateson, "Origin and Early History of Double Monasteries", 141.

mekânda uyumaması" kararıdır.⁵⁰ Böylece *Justinian Codex*'de yer alan karar tekrar kabul edilmiştir. Çifte manastırlardaki kilise düzenlemeleri konusunda en net ve kapsamlı yasaksa İkinci İznik Konsili'nde gerçekleşmiştir. Bu konsilde alınan kararlar daha önceki kararların aksine konventlerin yakınlığı yada erkek ve kadınların uyku dışında diğer mekanları kullanması gibi esnekliklere de son vermiştir. Konsilde alınan kararlar arasında "aile bireylerinin asketik bir yaşamı tercih etmeleri halinde bile kendi cinslerinin bulunduğu manastırlara gitmesi", "halihâzırda var olan çifte manastırlarda rahipler ve rahibelerin aynı binada ikamet etmemeleri, rahibelerin mekanına hiçbir keşişin girememesi ve hiçbir rahibe ile kişisel bir sohbet etmemesi" kararı⁵¹ konsilin çifte manastırla hususunda aldığı kararların kesinliğini göstermektedir. Ayrıca rahibelerin liturjik törenleri için bulunması gereken rahibin yaşlı ve dürüst bir hayata sahip olması şartı da aranmıştır.⁵² Zamanla keşiş ve rahibelerin farklı manastırlara nakledilmeleri çifte manastırların giderek güç kaybetmesine yola açmış ve süreç içinde yok olmalarına önayak olmuştur. Bu düzenlemeler sonrası çifte manastırlar zamanla tek cinsiyetli manastırlara dönüştürülmüştür.

Ortaçağ'da bu konsil kararlarına benzer şekilde kadınların şeytanın vesveselerine daha yakın olduğu düşüncesi devam etmiştir. Rahibelerin yanlarında getirdikleri drahomaya (çeyiz) rağmen bazı rahip ve yöneticilerin şeytanın vesveselerine sebep olduğu için kadın manastırlarının yakınlığından şikâyet ettiği bilinmektedir. Kadın manastırlarının erkeklerle yakın mesafede olması dolayısıyla kadınların sorumluluğunu almak istemeyen rahipler züm-

⁵⁰ Nicodemus the Hagiorite - Agapius the Monk, *The Rudder (Pedalion) of the Metaphorical Ship of the One Holy Catholic and Apostolic Church of the Orthodox Christians, or All the Sacred and Divine Canons*, çev. Denver Cummings (Chicago: The Orthodox Christian Educational Society, 1957), 347,446.

⁵¹ Charles Joseph Hefele, *A History of the Councils of the Church: From the Original Documents, to the Close of the Second Council of Nicaea A.D. 787*, çev. William Clark (Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2007), 385.

⁵² Bateson, "Origin and Early History of Double Monasteries", 144. Justinianus Codex ve her ne kadar Justinianus'dan sonra oluşturulmuş olsa da ona nispet edilen Novella adlı metinlerde çifte manastırlarla ilgili ayrıntılı yasaklar bulunmaktadır. Geniş bilgi için bk. Giorda - Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism-St. John the Baptist Monastery of Essex in England", 49-67.; "Justice Fred Blume and the Translation of Justinian's Code", *ResearchGate* (Erişim 05 Eylül 2020).; Kearley, *The Codex of Justinian 3 Volume Hardback Set*, 1/1-5.

resi kadınlar için manastır yapılmasını engellemek istemişlerdir. Hildegard'ın Aziz Disibod manastırında rahiplerin eleştirilerine maruz kalıp sadece kadınlara özgü bir manastır kurarak oraya yerleşme fikri altındaki nedenlerden birisi de bu baskıdır.⁵³

Çifte manastırların yukarıda sayılan sınırlandırılması ve yasakları sonrası ikinci yıkım da savaşlar ve istilalar sebebiyle yaşanmıştır. Özellikle Viking ve Macar istilaları 9. ve 10. yüzyıllarda birçok manastırın zarar görmesine veya yıkılmasına neden olmuştur. Bu manastırların yeniden inşa edilmeleri sürecinde keşişler yeni kurulacak manastırların sadece keşişlerden olmasını öncelmiştir. Birçok rahibe bu manastırları ihya etmeye çalışmışsa da keşişler mevcut kanonları değiştirerek hukuksal olarak da ellerini güçlendirmişlerdir. Böylece aralarında Whitby manastırının da bulunduğu 18 çifte manastır nihayetinde erkek manastırlarına dönüşmüştür.⁵⁴

2.4. Çifte Manastırların Azalması ve Günümüzdeki Durum

Yukarıda ifade edilen tarihsel sürecin sonunda 13. yüzyıla gelindiğinde çifte manastırların sayısı ve etkinlik bakımından güç kaybına uğramıştır. Bununla beraber bu kurumların tamamen yok olduklarını söylemek zordur. Örneğin 1120 ve 1250 yılları arasında birçoğu Fransa ve güney Avrupa'da yoğunlaşan Sistersiyan ve Premonstratensiyenler düzenine bağlı 90 civarında kadın, erkek ve çifte manastırlar kurduğu bilinmektedir.⁵⁵ Burada çifte manastırların tam sayısı bilinmese de çifte manastırların Hıristiyan tarikatları yoluyla hala yaşatıldığını söylemek mümkündür.

Doğu'da ise İstanbul'un fethiyle beraber bu tarz manastırlar daha çok Grek coğrafyasına kaymıştır. Örneğin Aziz Philotheos'un (ö.1380) hayatına dair kaynaklarda çifte manastırların izine rastlamak mümkündür. Burada Philotheos ve kardeşinin Neapolis (günümüzde Kavala) şehrinde 1540 yılı civarında bir manastırda kaldığı, anneleri Eudokia'nın da bu manastırın kadınlar konventinde kaldığı bilgisi geçmektedir.⁵⁶

⁵³ Temiztürk, *Bir Mistik Rahibe: Bingenli Hildegard*, 93.

⁵⁴ Johnson, "Double Houses", 418.

⁵⁵ Walter Simons, "Belgium:History", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston (Chicago; London: Routledge, 2000), 124.

⁵⁶ Talbot, "The Byzantine Family and the Monastery", 123.

Her ne kadar konsillerde çifte manastırlar yasaklansa da kimi zaman alternatif bir Hıristiyan anlayışı benimseyen mistik akımlar ve manastır ekollerinin yorumları, kimi zaman da bazı küçük değişikliklerle çifte manastır olduklarını iddia eden manastır kurucuları sayesinde çifte manastırlar varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Bu manastırlara yönelik hukuksal sınırları aşmak için de hem isimler üzerine hem de içeriklerinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Özellikle farklı cinslerin birbirinden tamamen ayrıldıkları ve hiç karşılaşmadıkları öne sürülerek kilise yetkilileri ikna edilmiştir. Ayrıca manastırların sağlık alanında faaliyeti, rahibelerin yaşlı rahipleri tedavileri, yetimler evi, fiziksel ve ruhsal hastalıkları keşif ve rahibelerin beraber tedavi etmesi gibi gerekçelerle çifte manastırların faaliyetlerine devam etmelerinde fayda görülmüştür.⁵⁷

16. yüzyıldan sonra Katolik Kilisesi'ne bağlı çifte manastırlara dair hiçbir bilgi bulunmamakta yada çifte manastırlar fiilen var olsa da resmi kayıtlarda geçmemektedir. Ancak günümüzde Ortodoks Kilisesi'ne bağlı bir çifte manastır örneğine rastlamak mümkündür. İngiltere'de faaliyet gösteren ve Rum Ortodoks Kilisesine bağlı Aziz Vaftizci Yahya Manastırı olarak bilinen bu çifte manastır, 1959 yılında İngiltere'nin kuzeyindeki Essex'de Maldon adı verilen bölgede kurulmuştur. Bu manastırın kurulmasında -1987 yılında Büyük İstanbul Ekümenik Patrikhanesi Sinonu'nda aziz kabul edilen Ortodoks Ruslardan Sophrony Sakharov'un (1896-1193) katkıları olmuştur.⁵⁸ Manastırın ortasından geçem yol bir erkek ve kadın konventlerini birbirinden ayırmaktadır. Keşiş ve rahibelerin kaldığı odalar dışında binanın bahçesi, çalışma salonları, kütüphanesi ve yemek salonları bulunmakta, kadınlar konventinin erkek kısmına açılan kapısı her sabah 6:00'da açılıp, saat 22:00'de kapanmaktadır. Genç rahibeler ve misafir kadınlar, manastıra bir mil uzaktaki misafir evlerinde kalmakta, ana binayı ziyaret etmek isteyen kadınlarsa bir kadın rahibe sürücü tarafından araçla taşınmaktadır. Manastırda kalanlar Londra'nun merkez

⁵⁷ Giorda - Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism—St. John the Baptist Monastery of Essex in England", 13.

⁵⁸ Giorda - Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism—St. John the Baptist Monastery of Essex in England", 3.

ve kırsal kesimlerinden gelen Yunan, Kıbrıs, Romanya, Rus ve Ukrayna vandaşlarından oluşmaktadır.⁵⁹ Manastırın resmi internet sitesinde keşiş ve rahibelerin sayısının 12 olduğu yazsa da bunların kaçının keşiş ve rahibe olduğu belirtilmemiştir.⁶⁰ Manastırın mevcut yapısını savunanlar bu manastırların yasaklanmasına binaen burasının bir çifte manastır olmadığını iddia etmeleri de gelecek baskıdan kaçınmak amacını taşıdığı söylenebilir.⁶¹

3. Çifte Manastırların Etkileri, Problemleri ve Öne Çıkan Yönleri

Çifte manastırlar erkek ve kadın mistiklerin bir arada ruhani bir yaşam sürmesi bakımından Hıristiyan tarihine etki etmişlerdir. Bu etkilerin başında bu manastırların genellikle bir başrahibe (abbess) tarafından yönetilmesi gelmektedir. Bu gelenek Azize Paula ve Hilda ile iyice yerleşmiştir. Bu konuya dikkat çeken Luxeuil'li Walbert (ö.668) *Rule of a Father for Virgins* adlı eserinde rahibelerin itiraflarını duyma ve onları affetme gücü de dahil olmak üzere, başrahibenin bir erkek başrahip ile hemen hemen aynı rolü üstlendiğini ifade etmektedir.⁶² Diğer taraftan bu geleneğin Batı Hıristiyan manastırcılığında daha baskın olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Grek manastırlarda Macrina gibi yönetici kadınların manastır idaresini üstlendikleri az da olsa görülse de genel olarak son söz hakkının erkek keşişlerde olduğu bilinmektedir.⁶³

Çifte manastırların bir diğer dikkat çeken yönü bu manastırların soylu ve aristokrat sınıf tarafından desteklenmesidir. Çünkü manastırların kurulmasında ve lojistik olarak desteklenmesinde pay sahibi olan soylular diğer taraftan kızlarını yada dul kadınları bu manastırlara vererek karşılıklı ilişkiler oluşturmuşlardır. Özellikle Frenk ve Anglosakson bölgelerdeki manastırların

⁵⁹ Giorda - Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism—St. John the Baptist Monastery of Essex in England", 8-9.

⁶⁰ "Holy Patriarchal and Stauropagic Monastery of Saint John The Baptist in Essex, England", *The Ecumenical Patriarchate* (Erişim 17 Ağustos 2020).

⁶¹ Giorda - Cozma, "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism—St. John the Baptist Monastery of Essex in England", 2.

⁶² Lawrence, *Medieval Monasticism*, 45-46.

⁶³ Stramara, "Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries", 299.

sosyal ve entelektüel olarak yüksek sınıf tarafından desteklediği ve gözetildiği bilinmektedir.⁶⁴ Örneğin 7. ve 8. yüzyıllarda Fransa'daki çifte manastırlardaki soylu kadınlar aileleri tarafından desteklenmiş ve bu kadınlar diğer hemcinslerinin pek sahip olamadığı okuma, yazma, el yazmalarını kopyalama ve boyama işlerinde kendilerini geliştirmişlerdir. Ayrıca bu kurumlara destek veren soyluların manastırların yönetimini de kadınlara vermeyi tercih etmeleri dikkat çekmektedir.⁶⁵ Böylece bu manastırlardaki kadınlar zamanla bağımsız kadın manastırların açılmasına öncülük etmişlerdir. Manastır kayıtları, mektuplar ve vasiyetnamelerden elde edilen bilgilerde de manastırdaki rahibelerin soylu akrabaları ile bağlarını kesmedikleri ve kendilerini ziyaret eden soylulara da kapılarını açık tuttukları bilinmektedir.⁶⁶ İlk kurulanlardan itibaren Ortaçağ'a kadar birçok çifte manastır aile üyelerinin barındığı mekanlar olduğu için bu aile bağlarının devam etmesi doğaldır. Ancak dikkat çeken nokta çifte manastırları kuran ve destekleyen soyluların bu manastırları ekonomik ve tarımsal iktidarlarını güçlendirme araçları olarak görmeleridir. Çünkü manastır binasının kurulduğu araziler ve manastırların geçimleri için kullanılan tarım arazileri bir müddet sonra soyluların hak iddia ettiği araziler haline gelmeye başlamıştır. Soyluların çifte manastırlara ve diğer manastırlara verdiği desteğin hem aile üyelerinin özellikle de kadınların bu manastırlarda eğitim görmelerini sağladığı hem de tarımsal kolonileşme amaçlarına hizmet ettiği söylenebilir.⁶⁷

Her ne kadar çifte manastırdaki kadınlar genelde soylu kesimden olmalarına rağmen Ortaçağ'daki Hıristiyan dünyasındaki kadınların durumu göz önüne alındığında onların okur-yazarlık, şiir ve sanatsal aktivitelerde öne çıkmaları dikkat çekmektedir. Zaten özellikle Ortaçağ'da kadınların dini alandaki otorite olmaları sadece mistikler arasında vuku bulmakta onların arasında da vizyonlara sahip olanlar ile rahipler zümresinin desteğini alanlar bu güce sahip olabilmekteydi. Dolayısıyla Kilise hiyerarşisinde kendilerine

⁶⁴ Peyroux, "Women and Gender in Medieval Europe", 227.

⁶⁵ Thomas O'loughlin, "Celtic Monasticism", *Encyclopedia of Monasticism*, ed. William M. Johnston (Chicago; London: Routledge, 2000), 268.

⁶⁶ Burton - Stöber, "Introduction", 5.

⁶⁷ Gregoria Cavero Domínguez, "Spanish Female Monasticism: 'Family' Monasteries and Their Transformation (Eleventh to Twelfth Centuries)", *Women in the Medieval Monastic World*, ed. Janet Burton - Karen Stöber (Turnout, Belgium: Brepols N.V., 2015), 15.

yer bulamayan ve günahın taşıyıcısı olarak kabul edilen kadınların bu manastırlarda daha özerk oldukları söylenebilir. Bu durum özellikle son yıllarda kadın haklarını savunan araştırmacılar tarafından daha fazla dile getirilmeye başlanmış ve çifte manastırdaki kadınların öncü feministler olarak öne çıkarılmasına doğru gelişme göstermiştir. Ancak çifte manastırdaki kadınların cinsiyet rolleri açısından erkeklerle tamamen eşit olduğu kabulü hem anokronist hem de yanıltıcı bir bakış açısidir. Çünkü çifte manastırlardaki ne kadınların ne erkeklerin ne de onlara destek veren soyluların modern dönemde oluşan cinsiyetçi rollere göre hareket etmedikleri aşikardır.⁶⁸ Ayrıca bu manastırlarda kadınların erkeklerle aynı statüde olmadıkları, günlük ibadetleri veya evharistiya gibi ayinleri yönetmek için bile bir rahibe ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Üstelik çifte manastırdaki kadınların bu durumdan şikâyet edecekleri veya hak mücadelesine girecekleri ne otoriteleri ne de sosyokültürel zeminleri vardı. Dolayısıyla çifte manastırlarda rahip ve rahibelerin bir arada ortak bir kural altında yaşamalarından veya bazı soylu kadınların sahip olduğu imtiyazlardan hareketle o dönemdeki kadınların erkekler bir eşitlik mücadelesine girerek bu hakları aldıklarını ifade etmek yanıltıcıdır. Çifte manastırlardaki kadınların yada bu sözü edilen vizyonlara veya desteğe ulaşan kadınların o dönemdeki rolleri feminizm ilkeleri ile değil ancak mevcut sosyokültürel şartların getirdiği bir olanak olarak kabul edilmelidir.⁶⁹

Çifte manastırların Hıristiyan dünyasında tartışma yaratan en önemli problemi bu manastırlarda erkek ve kadınların bir arada olması ve bunun bazı cinsel istismarlara yol açmasıdır. Bu nedenle hem Justinianus'un hem de bazı Hıristiyan din adamların bu endişelerden veya gerçekleşen olaylardan dolayı çifte manastırlara karşı olduğu söylenebilir. Çünkü yasaklar var olan sorunları önlemek için getirilmiştir. Örneğin Ankaralı Basil'in rahibeleri kendi cinsleri ile cinsel ilişki kurma konusunda uyarması manastırlarda erkek ve kadınların aynı mekânı paylaştığı bir ortamda bu tarz olayların mümkün olabileceğini göstermektedir: Yine Aziz Basil manastırlarda homoseksüellik konusunda rahipleri uyarmış, yaşlı rahiplerin bu konuda gençleri eğitmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Dolayısıyla bu durum sadece çifte manastırların

⁶⁸ Peyroux, "Women and Gender in Medieval Europe", 226.

⁶⁹ Amy Hollywood, "Mysticism and Mystics", *Women and Gender in Medieval Europe: An Encyclopedia*, ed. Margaret Schaus (New York, London: Routledge, 2006), 599.

değil sadece tek cinsiyetli manastırların da bu şehvet tehlikesinden uzak olmadıklarını göstermektedir.⁷⁰ Bir diğer örnek ise 12. yüzyılda yaşayan Admontlu Irimbert'e aittir. Irimbert günümüzde Avusturya sınırları içerisinde ve kalan kendi idaresindeki manastırdaki kadınların üç kilitli kapı arkasında yaşadıklarını, bu kapıların sadece litürjik törenlerde yada rahibelerin ölümleri durumunda sadece rahibeler tarafından açıldığını ifade etmiştir. Yine 12. yüzyılda yaşayan Rievaulxlu Aelred'in Watton manastırında bir rahibenin başka bir rahipten hamile kaldığını ifade eder. Hıristiyan kaynaklarında "Watton skandalı" olarak bilinen bu olay üzerine Papa III. Alexander'in tarikatın bazı evlerinde kadın ve erkeklerin yakınlığı hakkındaki şikayetleri araştırmaya başladığı ve ardından en az beş rahibin bunu doğruladığını ve bunun üzerine Gilbertine manastırındaki erkek ve kadınların birbirinden ayrıldığı bilinmektedir.⁷¹ Ayrıca yakın dönemde Vatikan'da yayın yapan Women Church World adlı bir gazetede çıkan haberler Hıristiyan dünyasında çok konuşulmuştur. Papa Francis'in Hindistan, Afrika, Latin Amerika ve İtalya'daki bazı rahibelerin rahip ve piskoposlar tarafından cinsel istimara uğradıklarını doğrulaması günümüzde de bu olayların devam ettiğini göstermektedir.⁷² Bu bakımdan Katolik Kilisesin son yıllarda uğraş verdiği pedofili vakalarından sonra rahibelere yönelik bu istismarlarla mücadele edeceği anlaşılmaktadır.

⁷⁰ Stramara, "Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries", 295.

⁷¹ Alison I. Beach - Maria Chiara Giorda, "Nuns Were Secluded to Avoid Scandals in Early Christian Monastic Communities", *The Conversation* (Erişim 16 Eylül 2020).; Bu konudaki diğer örnekler için bk Nancy Bradley Warren, "Pregnancy and Productivity: The Imagery of Female Monasticism within and beyond the Cloister Walls", *The Journal of Medieval and Early Modern Studies* 28/3 (1998), 531-552.; Christian David Knudsen, *Naughty Nuns and Promiscuous Monks: Monastic Sexual Misconduct in Late Medieval England* (Toronto: The University of Toronto, Doktora Tezi, 2012).

⁷² Jason Horowitz - Elizabeth Dias, "Pope Acknowledges Nuns Were Sexually Abused by Priests and Bishops", *The New York Times* (05 Şubat 2019), blm. World.; Chico Harlan - Stefano Pitrelli, "Founder and Staff of Vatican Women's Magazine Step down, Citing Pressure over Nun Abuse Stories", *Washington Post* (16 Eylül 2020).; Angela Giuffrida, "The Vatican Editor Who Exposed the Sexual Abuse of Nuns - and Took on the Pope", *The Guardian* (08 Mayıs 2019).

Sonuç

Keşiş ve rahibelerin ortak kurallara göre yönetildiği çifte manastırlar, Hıristiyanlığın erken dönemlerinde ortaya çıkmış ve Ortaçağ boyunca yaygınlaşmıştır. Bu manastırlarda erkeklere ve kadınlara ait ayrı yaşam alanları bulunmakta, ancak yemek, bahçe ve günlük ve haftalık ayinlerin yapıldığı alanlar ortak kullanılmaktaydı. Diğer manastırlar gibi 4. yüzyılda ilk örnekleri görülen çifte manastırlar ilk başlarda aile üyelerinin ve yakın akrabaların güvenlik ve yaşam endişeleri ile nedeniyle uzak mekanlarda kalamamaları sonucu ortaya çıkmıştır. Hem Katolik hem de Ortodoks kilisesine bağlı farklı çifte manastırlar yanında resmi öğretilere göre heretik sayılan Aryanlar gibi gruplar arasında çifte manastırlar yaygınlaşmıştır. Ortaçağ'a gelindiği ise başta Fransa ve İngiltere olmak üzere, İrlanda, Almanya ve İskoçya gibi bölgelerde sayıca artan çifte manastırların aynı zamanda bir başrahibe tarafından yönetilmeleri de yaygınlık kazanmıştır. Dolayısıyla bu örneklerle Hıristiyanlığın erken dönemde kadınların diğer alanlara nazaran manastır hayatında daha etkin oldukları görülmektedir. Ancak daha sonra Justinianus ile başlayan ve II. İznik, Agde ve Trullo gibi konsillerde alınan kararlarla hem bu manastırlar hem de baş rahibelerin etkinlikleri son bulmuştur. Bu sürecin sonunda çifte manastırlar yavaş yavaş tek cinsli manastırlar haline gelmeye başlamıştır. Peki erken dönemden itibaren hem ortodoksi hem de heterodoksi sayılan çoğu Hıristiyan hareketinde var olan çifte manastırların yasaklanması nasıl bir dönüşümün göstergesidir? Kanaatimizce bu manastırlar erken dönemde bazı kilise babalarının çekincelerine rağmen henüz Kilise otoriteleri tarafından tehlikeli görülmemiş veya Tanrı'ya hizmet adı altında bu tarz bir yaşamın mümkün olabileceğine dair inanç gelişmiştir. Ayrıca kilise otoritesinin bu konuda endişeleri olmasına rağmen asketik yaşamı sınırlandırması üzerine yeni bir çatışma ortamına girilmesinden endişe etmesi, bunun için siyasi yaptırım gücünü arkasına almayı beklediği görülmektedir. Ayrıca bu manastırlardaki baş rahibelerin otoritelerinin de rahipler zümresini rahatsız ettiği söylenebilir. Çifte manastırların istilalar sonrası yıkılması üzerine yeniden kurulma sürecinde rahiplerin istekli olmayışı hatta mevcut kanonları değiştirerek tek cinsli manastırlara destek vermeleri de bu durumu desteklemektedir.

Tüm tartışmaları ve problemleri ile bu manastırların Hıristiyanlıkta çok yönlü amaç ve işlevlere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü manastıra giren

kadınlar dindar bir hayat yaşamak için, onların soylu aileleri de bu manastırlarda iyi eğitim almaları için bu manastırları tercih etmiştir. Böylece karşılıklı ilişkiler çerçevesinde çifte manastırlar soylu kesimin lojistik destekleri ile yaygınlaşmıştır. Günümüzde çifte manastırlarda erkek ve kadınların cinsiyet rolleri bakımından eşit oldukları ve fırsat eşitliğine fikri gereğince yeniden canlandırmaya çalışılmaktadır. Ancak diğer taraftan günümüzde bile rahip ve piskoposların rahibelere yönelik istismarları görülmektedir. Bu bakımdan cinsiyet rolleri ile istismar davalarının özellikle Katolik Kilisesini daha çok meşgul edeceği söylenebilir.

Kaynakça

- Athanasius. *The Life of Antony and the Letter To Marcellinus*. ed. Richard Payne. çev. Robert C. Gregg. New Jersey: Paulist Press, 1980.
- Baş, Bilal. "Hıristiyan Manastırcılığının Doğuşu". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2014), 183-204. <https://doi.org/10.15370/muifd.95539>
- Bateson, Mary. "Origin and Early History of Double Monasteries". *Transactions of the Royal Historical Society* 13/ (1899), 137-198. <https://doi.org/10.2307/3678130>
- Beach, Alison I. - Giorda, Maria Chiara. "Nuns Were Secluded to Avoid Scandals in Early Christian Monastic Communities". *The Conversation*. Erişim 16 Eylül 2020. <http://theconversation.com/nuns-were-secluded-to-avoid-scandals-in-early-christian-monastic-communities-113169>
- Burton, Janet - Stöber, Karen. "Introduction". *Women in the Medieval Monastic World*. ed. Janet Burton - Karen Stöber. 1-15. Turnout, Belgium: Brepols N.V., 01 edition., 2015.
- Ceylanlar, Nagehan Zeynep. *Hıristiyan Rahibelerin Manastır Hayatı (Karmelit Tarikatı Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Chitty, Derwas James. *The Desert a City: An Introduction to the Study of Egyptian and Palestian Monasticism Under the Christian Empire*. New York: St Vladimir's Seminary, 1977.

<http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=ea3250a1eb47bbf8fcb0a5baa431a8f2>

Concannon, Thomas. *The Life of St. Columban*. London: Catholic Truth Society of Ireland, 1915.

Demir, Fatih. *Ortaçağ Avrupasında Manastırlara Kurumsal ve İşlevsel Bakış*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Domínguez, Gregoria Caveró. "Spanish Female Monasticism: 'Family' Monasteries and Their Transformation (Eleventh to Twelfth Centuries)". *Women in the Medieval Monastic World*. ed. Janet Burton - Karen Stöber. 15-35. Turnout, Belgium: Brepols N.V., 01 edition., 2015.

Dorothy Ann, Bray. "St. Brigit". *Encyclopedia of Monasticism* (1 edition). ed. William M. Johnston. 183-184. Chicago; London: Routledge, 2000.

Dunn, Marilyn. *The Emergence of Monasticism: From the Desert Fathers to the Early Middle Ages*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2. edition., 2003.

Evangelisti, Silvia. *Nuns: A History of Convent Life, 1450-1700*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Frazer, Charles A. "Greece". *Encyclopedia of Monasticism* (1 edition). ed. William M. Johnston. 543-550. Chicago; London: Routledge, 2000.

Gabra, Gawdat - Takla, Hany. *Christianity and Monasticism in Middle Egypt*. Kahire: American University in Cairo Press, 2015.

Gabra, Gawdat - Vivian, Tim. *Coptic Monasteries: Egypt's Monastic Art And Architecture*. Oxford: Oxford University Press, 2002.

Giorda, Maria Chiara - Cozma, Ioan. "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism – St. John the Baptist Monastery of Essex in England". *Religions* 10/453 (2019), 1-19. <https://doi.org/10.3390/rel10080453>

Giorda, Maria Chiara - Cozma, Ioan. "Beyond Gender: Reflections on a Contemporary Case of Double Monastery in Orthodox Monasticism-St. John the Baptist Monastery of Essex in England". *Exploring the Future of Chris-*

tian Monasticisms. ed. Greg Peters. 49-67. Basel: Multidisciplinary Digital Publishing Institute, 2019.

Giuffrida, Angela. "The Vatican Editor Who Exposed the Sexual Abuse of Nuns - and Took on the Pope". *The Guardian*. 08 Mayıs 2019. Erişim 16 Eylül 2020.

<https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/may/08/vatican-editor-sexual-abuse-lucetta-scaraffia-nuns-misogyny>

Goehring, James E. "Withdrawing from the Desert: Pachomius and the Development of Village Monasticism in Upper Egypt". *The Harvard Theological Review* 89/3 (1996), 267-285. <https://www.jstor.org/stable/1510047>

Gürkan, Salime Leyla. "Manastır". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 27/558-560. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

Güzeldal, Yasin. *Batı Manastır Geleneğinde Aziz Benedikt ve Manastır Hayatına Dair Görüşleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

Hagiorite, Nicodemus the - Monk, Agapius the. *The Rudder (Pedalion) of the Metaphorical Ship of the One Holy Catholic and Apostolic Church of the Orthodox Christians, or All the Sacred and Divine Canons*. çev. Denver Cummings. Chicago: The Orthodox Christian Educational Society, 1st Edition., 1957.

Harlan, Chico - Pitrelli, Stefano. "Founder and Staff of Vatican Women's Magazine Step down, Citing Pressure over Nun Abuse Stories". *Washington Post* (16 Eylül 2020). https://www.washingtonpost.com/world/europe/founder-and-staff-of-vatican-womens-magazine-step-down-citing-pressure-over-nun-abuse-stories/2019/03/26/c32c591c-4fb0-11e9-88a1-ed346f0ec94f_story.html

Hedstrom, Darlene L. Brooks. *The Monastic Landscape of Late Antique Egypt: An Archaeological Reconstruction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

- Hefele, Charles Joseph. *A History of the Councils of the Church: From the Original Documents, to the Close of the Second Council of Nicaea A.D. 787*. çev. William Clark. Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2007.
- Hollywood, Amy. "Mysticism and Mystics". *Women and Gender in Medieval Europe: An Encyclopedia*. ed. Margaret Schaus. 595-599. New York, London: Routledge, 2006.
- Horowitz, Jason - Dias, Elizabeth. "Pope Acknowledges Nuns Were Sexually Abused by Priests and Bishops". *The New York Times* (05 Şubat 2019), blm. World. <https://www.nytimes.com/2019/02/05/world/europe/pope-nuns-sexual-abuse.html>
- Jerome. "His treatise on Virginitiy (Ep. xxii to Eustochium) defames all orders of Christians". *Nicene and Post-Nicene Fathers: Second Series*. ed. Philip Schaff. 2/1187-1189. New York: T.&T. Clark Publishers, 1892.
- Johnson, Penelope D. "Double Houses". *Encyclopedia of Monasticism* (1 edition). ed. William M. Johnston. 416-419. Chicago; London: Routledge, 2000.
- Kaelber, Walter O. "Asceticism". *Encyclopedia of Religion 2nd Edition*. ed. Lindsay Jones. 1/526-530. Detroit: Thomson Gale, 2005.
- Kearley, Timothy. *The Codex of Justinian 3 Volume Hardback Set: A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text*. 3 Cilt. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- Knudsen, Christian David. *Naughty Nuns and Promiscuous Monks: Monastic Sexual Misconduct in Late Medieval England*. Toronto: The University of Toronto, Doktora Tezi, 2012.
- Lawrence, C. H. *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages*. London ; New York: Routledge, 4 edition., 2015.
- Livingstone, E. A. *The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Nuth, Joan M. "Elizabeth of Schönau". *Encyclopedia of Monasticism* (1 edition). ed. William M. Johnston. 442-443. Chicago; London: Routledge, 2000.

- O'loughlin, Thomas. "Celtic Monasticism". *Encyclopedia of Monasticism* (1 edition). ed. William M. Johnston. 265-269. Chicago; London: Routledge, 2000.
- Palladius. *The Lausiaca History*. ed. Robert Meyer. Pennsylvania: The Newman Press, 1965.
- Peyroux, Katherina. "Double Monasteries". *Women and Gender in Medieval Europe: An Encyclopedia*. ed. Margaret Schaus. New York, London: Routledge, 2006.
- Polat, Salihe. *Hıristiyanlık'ta Manastır Hayatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Rousseau, Philip. *Pachomius: The Making of a Community in Fourth-Century Egypt*. California: University of California Press, 1999.
- Ryan, Edmund Joseph. "St. Columban". *The New Catholic Encyclopedia 2nd Edition*. ed. Thomas Carson. 3/863-864. Detroit: Thomson Gale, 2003.
- Silvas, Anna M. *The Asketikon of St Basil the Great*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Simons, Walter. "Belgium: History". *Encyclopedia of Monasticism* (1 edition). ed. William M. Johnston. 124-126. Chicago; London: Routledge, 2000.
- Stramara, Daniel F. "Double Monasticism in the Greek East, Fourth through Eighth Centuries". *Journal of Early Christian Studies* 6/2 (1998), 269-312. <https://doi.org/10.1353/earl.1998.0039>
- Talbot, Alice-Mary. "The Byzantine Family and the Monastery". *Dumbarton Oaks Papers* 44/ (1990), 119-129. <https://doi.org/10.2307/1291622>
- Temiztürk, Halil. *Bir Mistik Rahibe: Bingenli Hildegard*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2019.
- Temiztürk, Halil. "Kadınlar Arasında Asketizm ve Manastır Hayatı". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (KTUİFD)* 4/2 (2017), 215-229. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/katuifd/376357>

- Vaage, Leif E. - Wimbush, Vincent L. *Asceticism and the New Testament*. New York: Routledge, 1999.
- Venarde, Bruce L. "Fontevraud". *Encyclopedia of Monasticism* (1 edition). ed. William M. Johnston. 479-481. Chicago; London: Routledge, 2000.
- Warren, Nancy Bradley. "Pregnancy and Productivity: The Imagery of Female Monasticism within and beyond the Cloister Walls". *The Journal of Medieval and Early Modern Studies* 28/3 (1998), 531-552.
- Weckman, George. "Monasticism: An Overview". *Encyclopedia of Religion* (2 edition). ed. Lindsay Jones. 9/6121-6126. Detroit: Macmillan Reference USA, 2004.
- Whiting, Marlena. "Asceticism and Hospitality as Patronage in the Late Antique Holy Land: The Examples of Paula and Melania the Elder". *Female Founders in Byzantium and Beyond*. ed. Margaret Mullett vd. 73-85. Wien: Böhlau, 2014.
- Wimbush, Vincent L. - Valantasis, Richard. *Asceticism*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- The Ecumenical Patriarchate. "Holy Patriarchal and Stauropegic Monastery of Saint John The Baptist in Essex, England". Erişim 17 Ağustos 2020. https://www.patriarchate.org/monastery-essex/-/asset_publisher/
- ResearchGate. "Justice Fred Blume and the Translation of Justinian's Code". Erişim 05 Eylül 2020. https://www.researchgate.net/publication/228228860_Justice_Fred_Blume_and_the_Translation_of_Justinian's_Code